

EINDVERSLAG VERKENNING

Rosanne Franken & Stijn van Rooij

11 april 2026

Samenvatting

Na de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 is een verkenningsfase gestart om de mogelijkheden voor de vorming van een nieuw bestuur in kaart te brengen. De verkenning laat een helder beeld zien met duidelijke aanknopingspunten voor de formatiefase. Er is brede steun voor een raadsprogramma, waarbij partijen nog zoeken naar een praktische en effectieve invulling daarvan. Daarbij klinkt ook een duidelijke roep om meer concreetheid, bestuurlijke slagkracht en een constructieve, moderne bestuurscultuur.

De kern van de opgave ligt daarmee niet alleen in de vraag wie met wie gaat besturen, maar vooral in hoe partijen samen invulling geven aan het bestuur van Valkenswaard. Daarbij wordt gezocht naar een balans tussen breedte en scherpte, tussen gezamenlijkheid en duidelijkheid.

De meest kansrijke route is een raadsprogramma op hoofdlijnen (het 'wat'), gecombineerd met een uitvoeringsgericht college (het 'hoe') en gedragen door heldere afspraken over rolvastheid en samenwerking.

Dit vraagt van alle betrokken partijen een bewuste keuze om de samenwerking en de ingezette ontwikkelingen van afgelopen periode voort te zetten. De mate waarin partijen erin slagen om deze werkwijze daadwerkelijk vorm te geven, is bepalend voor het succes van de komende bestuursperiode.

1

Inleiding en verantwoording

Tijdens het duidingsgesprek op maandag 23 maart 2026 is er op voordracht van de politieke partij VOTE Valkenswaard een opdracht verstrekt om de verkenningsfase te starten. De concrete opdracht luidt als volgt:

Verken de mogelijkheden die partijen geschikt achten voor het vormen van een raadsprogramma. Dit programma dient zo breed mogelijk gedragen te worden zodat het:

- * Recht doet aan de uitslag van de verkiezingen;*
- * Een programma oplevert dat richting geeft aan de opgaven voor de gemeente Valkenswaard in deze bestuursperiode;*
- * Verken de mogelijkheden die partijen geschikt achten voor het vormen van een stabiel college voor de komende vier jaren.*

Doe op basis van de bevindingen een aanbeveling over de meest kansrijke route voor de verdere programma- en collegevorming, inclusief een voorstel voor het vervolgproces.

Wij hebben gesprekken gevoerd met alle fracties, evenals met de burgemeester, gemeentesecretaris en griffier. Daarnaast is gebruikgemaakt van de burgemeestersbrief, Toekomstvisie 2040 en het onderzoek van PON & Telos. De gesprekken zijn in vertrouwelijkheid gevoerd en vormen de basis voor het advies dat in dit verslag wordt toegelicht.

Met drie fracties is een verdiepingsgesprek gevoerd: VOTE, H&G en PRO. De eerste gespreksronde gaf daar aanleiding toe. De verdiepende gesprekken beperkten zich tot enkele onderwerpen: bestuursmodel, (on-)mogelijkheden in samenwerking, regionalisering en bestuurscultuur.

De gesprekken zijn in een open, constructieve en betrokken sfeer gevoerd. Alle deelnemers hebben zich bereid getoond om hun standpunten helder te delen en ook te reflecteren op de eigen rol in de afgelopen bestuursperiode. Er was ruimte voor nuance en verschil van inzicht, zonder dat dit het gesprek blokkeerde.

Een groot deel van de partijen geeft aan dat de afgelopen jaren bewust is geïnvesteerd in het verbeteren van de bestuurscultuur en onderlinge samenwerking en dat dit aantoonbaar resultaten heeft opgeleverd. Er bestaat een breed gedeelde wens om deze ingezette ontwikkeling voort te zetten en te verdiepen. De verkiezingsuitslag wordt daarbij gezien als een bevestiging van deze koers en als een momentum om deze verder te bestendigen.

Opvallend is de bereidheid van partijen om vooruit te kijken en verantwoordelijkheid te nemen voor de komende bestuursperiode. Hoewel onderlinge verschillen en eerdere ervaringen soms voelbaar zijn, overheerst de wens om te komen tot een werkbare en stabiele samenwerking.

Wij hebben de gesprekken als prettig en professioneel ervaren. De openheid waarmee is gesproken, heeft bijgedragen aan een zorgvuldig en evenwichtig beeld van de politieke verhoudingen en mogelijkheden voor het vervolg.

2

Context en duiding verkiezingsuitslag

Van de 26.134 kiesgerechtigden heeft 55,2% een stem uitgebracht. De zetelverdeling is als volgt:

- * VOTE: 7 zetels
- * H&G: 5 zetels
- * VL: 3 zetels
- * PRO: 2 zetels
- * FvD: 2 zetels
- * CDA: 2 zetels
- * D66: 1 zetel
- * VVD: 1 zetel

De verkiezingsuitslag wordt door partijen breed gezien als een signaal voor vernieuwing en een versterking van het lokale karakter van de politiek, voortbouwend op de reeds ingezette koers en met behoud van bestuurlijke stabiliteit. Er is sprake van enige versnippering, wat samenwerking noodzakelijk maakt.

3

Inhoudelijke opgaven en breekpunten

Uit de gesprekken komt een opvallend breed gedeeld beeld naar voren van de belangrijkste opgaven voor de komende bestuursperiode. Vrijwel alle partijen benoemen wonen als dé centrale uitdaging. De druk op de woningmarkt wordt breed gevoeld en er is consensus dat hier de komende jaren stevig op moet worden ingezet, met aandacht voor verschillende doelgroepen en doorstroming. Daarnaast keren thema's als leefbaarheid, sociale samenhang en voorzieningen in vrijwel alle gesprekken terug, net als het belang van een sterke positie in de regio, met name in relatie tot Brainport.

In de gesprekken wordt de regionale samenwerking nadrukkelijk genoemd als een belangrijk aandachtspunt. Daarbij wordt het beeld geschetst dat de "brug inmiddels naar beneden is gegaan" en dat het nu zaak is om ook de "luiken verder open te zetten". Dit vraagt om een meer actieve en bewuste positionering van Valkenswaard binnen regionale samenwerkingsverbanden.

Deze inhoudelijke overlap biedt een stevige basis voor samenwerking. Partijen herkennen elkaars prioriteiten en er is weinig fundamenteel verschil van inzicht over de grote lijnen van het beleid. Tegelijkertijd betekent dit niet dat de inhoud geen rol speelt in de politieke verhoudingen. Juist op enkele dossiers lopen de verschillen scherper op. Met name het vraagstuk rond de Spreidingswet en de opvang van asielzoekers vormt een duidelijk spanningspunt. FvD ziet hier ruimte voor een andere koers, maar alle andere partijen zien het uitvoeren van landelijke wet- en regelgeving op dit gebied als vanzelfsprekend. Dit raakt niet alleen aan inhoudelijke keuzes, maar ook aan opvattingen over de rol van de gemeente en de verhouding tot het Rijk.

Ook op het terrein van woningbouw bestaan verschillen, met name in de mate waarin moet worden gestuurd op betaalbaarheid en doelgroepen. Daarnaast spelen op de achtergrond enkele ideologische verschillen, bijvoorbeeld rond de balans tussen economische ontwikkeling en natuur.

Alles overziend kan worden geconcludeerd dat de inhoudelijke basis voor samenwerking aanwezig is, maar dat op enkele thema's duidelijke politieke keuzes moeten worden gemaakt. Daarnaast vraagt het proces om zorgvuldigheid, juist omdat inhoud en onderlinge verhoudingen elkaar op sommige punten kunnen raken.

4

Bestuursakkoord: inhoud en vorm

Vrijwel alle partijen spreken een voorkeur uit voor een raadsprogramma. Daarbij worden enkele kanttekeningen aangegeven:

* Concreet en duidelijk:

Het vorige raadsprogramma wordt ervaren als ‘te breed’ of ‘te abstract’. Partijen vragen om duidelijke doelen en concrete richting. Dit om duidelijkheid te bieden richting inwoners, richting raadsleden onderling en richting het college en ambtelijke organisatie.

* Scheiding tussen ‘wat’ en ‘hoe’:

Er is een breed gedeeld beeld over de rolopvatting van raad en college. De raad heeft een kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol. Daarmee bepaalt de raad ‘het wat’. Het college vormt het dagelijks bestuur en vult daarmee ‘het hoe’ in. Van belang is dat het college daarbij een duidelijk kader meekrijgt, maar ook voldoende ruimte om te kunnen besturen.

* Spanningsveld tussen breedte en scherpte:

Grofweg zijn er twee stromingen te onderscheiden. Een breed programma dat meer uit hoofdlijnen is opgebouwd maakt het makkelijker voor partijen om zich aan te sluiten. Tegelijkertijd brengt dat het risico met zich mee dat het onvoldoende concreet is. Een andere manier is het zogenaamde ‘cafetariamodel’, waarbij het programma selectiever en concreter is. Partijen kunnen daarbij op onderdelen kiezen om zich al dan niet aan te sluiten.

De keuze voor een raadsbrede samenwerking wordt bovendien inhoudelijk gedragen door de aard van de opgaven waar Valkenswaard voor staat. In een snel veranderende samenleving, met grote maatschappelijke en geopolitieke ontwikkelingen, krapte op de arbeidsmarkt en toenemende regionale afhankelijkheden, vraagt besturen om brede afwegingen en gezamenlijke verantwoordelijkheid. Dit versterkt de legitimatie voor een bestuursvorm waarin meerdere perspectieven worden betrokken.

Om de voortgang en effectiviteit van het raadsprogramma te borgen, kan worden overwogen om halverwege de bestuursperiode een evaluatiemoment (‘midterm review’) in te bouwen. Dit biedt de mogelijkheid om gezamenlijk te reflecteren op de uitvoering, prioriteiten bij te stellen en het programma waar nodig aan te scherpen.

Concluderend bestaat de meest gedragen richting uit een raadsprogramma op hoofdlijnen, met duidelijke prioriteiten en concrete doelen. Dit is echter alleen kansrijk wanneer het niet vrijblijvend is, duidelijke keuzes bevat en voldoende richting geeft aan het college om daadwerkelijk tot uitvoering te komen.

Aanbevelingen:

Op basis van de gesprekken adviseren wij om:

- ▶ Te kiezen voor een raadsprogramma op hoofdlijnen met een beperkt aantal duidelijke prioriteiten;
- ▶ Het raadsprogramma concreet en richtinggevend te maken, zodat het college dat effectief kan uitvoeren, eventueel via een uitvoeringsprogramma;
- ▶ Expliciet onderscheid te maken tussen kaderstelling (raad) en uitvoering (college).

5

Bestuursmodel

Er is brede steun voor een college van vier wethouders. Kernvraag is hoe het college wordt samengesteld in de context van een raadsprogramma. Zo'n type samenwerking vraagt om brede vertegenwoordiging met wethouders die begrijpen wat het is om een college te vormen in de dynamiek van een raadsbrede samenwerking met mogelijk wisselende meerderheden.

Bij een raadsprogramma krijgt het dualistische samenspel tussen college en raad een extra dimensie omdat er minder sprake is van partijpolitiek in een traditionele coalitie-oppositieverhouding. Wethouders zijn geen verlengstuk van fracties. Dit vraagt om wethouders die begrijpen dat zij als bestuurders uitvoerders zijn van het raadsakkoord en uitvoeringsprogramma, met bijbehorende bestuurlijke zwaarte. Daarnaast is het van belang dat het college een constructief team vormt en collegiaal bestuurt. Een andere breed gedragen opvatting uit de gesprekken is dat wethouders lokale kennis en geworteldheid moeten hebben, maar tegelijkertijd in staat zijn om actief te kunnen opereren in de regio. Daarbij geldt dat integriteit en betrouwbaarheid essentieel zijn voor het functioneren van het college. Van wethouders mag worden verwacht dat zij onomstreden zijn in hun rolopvatting en handelen, en dat zij het vertrouwen genieten van de raad. Dit vraagt om een zorgvuldige weging bij de voordracht en benoeming van kandidaten.

We hebben daarbij drie scenario's overwogen:

- 1 Een coalitie / oppositie scenario waarbij een meerderheid van de partijen uit de gemeenteraad (50% + 1 zetel) een voordracht doet voor vier posities in het college;
- 2 Een hybride scenario waarbij een deel van de wethouders rechtstreeks wordt voorgedragen vanuit de politieke verhoudingen (bijvoorbeeld door de twee grootste fracties) en een deel via een raadsbrede procedure wordt geselecteerd;
- 3 Een scenario waarbij alle posities in het college door alle fracties kunnen worden ingevuld.

Uit de gesprekken komt naar voren dat het tweede scenario het meest logisch is en op het meeste draagvlak kan rekenen. Enerzijds is er brede steun voor een raadsbrede samenwerking, anderzijds blijft er behoefte aan herkenbare politieke vertegenwoordiging in het college. Deze innerlijke tegenstrijdigheid maakt dat geen van de klassieke modellen volledig passend is. Het hybride model biedt hiervoor een werkbare oplossing, doordat het elementen van beide benaderingen combineert en daarmee zowel recht doet aan de verkiezingsuitslag als aan de wens tot brede samenwerking. Bovendien zorgt dit model voor “checks and balances”, doordat de benoeming van een deel van de wethouders niet uitsluitend via de grootste partijen verloopt, maar via een bredere betrokkenheid van de raad. Hierdoor ontstaat een evenwicht tussen representativiteit en gezamenlijke verantwoordelijkheid. In de praktijk draagt dit bij aan een college dat niet alleen wordt gedragen door enkele partijen, maar door de raad als geheel, en daarmee beter in staat is om raadsbreed te opereren.

Binnen het hybride model worden twee plekken in het college bij voorbaat ingenomen door VOTE en H&G. Vertegenwoordiging van die twee partijen in het college wordt door diverse partijen als logisch gezien, gelet op het mandaat dat zij van de kiezers hebben gekregen. De overige twee plekken worden opgevuld door kandidaten die worden gekozen door een afvaardiging van de raad. Diverse partijen geven aan een wethouder te kunnen en willen leveren. Van belang is dat dit proces strak, duidelijk en pragmatisch wordt ingericht.

Een mogelijke procedure kan zijn:

- Er wordt een profielschets vastgesteld door (een afvaardiging van) de raad;
- Alle partijen kunnen op basis van deze profielschets één kandidaat voordragen;
- Een selectiecommissie, bestaande uit een persoon per fractie (niet zijnde een kandidaat) voert gesprekken en kiest uiteindelijk de twee meest geschikte kandidaten. Daarbij is het van belang dat vooraf duidelijke afspraken worden gemaakt over de inrichting van de selectieprocedure, waaronder de samenstelling van de commissie, de stemverhoudingen en de wijze van besluitvorming. In lijn met een raadsbrede samenwerking ligt het voor de hand om te werken met een gelijkwaardige stemverhouding tussen fracties en besluitvorming op basis van meerderheid;
- Er vindt een klikgesprek plaats met de twee reeds ‘geplaatste’ wethouders en de burgemeester gezien het belang van collegiaal bestuur.

Aanbevelingen:

Op basis van de gesprekken adviseren wij om:

- ▶ Te kiezen voor een college van vier wethouders;
- ▶ Het hybride model als uitgangspunt te hanteren voor de samenstelling van het college, waarbij VOTE en H&G sowieso een wethouder leveren;
- ▶ De benoemingsprocedure transparant, zorgvuldig en raadsbreed te organiseren.

6

Bestuurscultuur

In de gesprekken komt consequent naar voren dat de bestuurscultuur cruciaal is voor het slagen van de komende bestuursperiode. Op dit vlak is er de afgelopen jaren vooruitgang geboekt, maar tegelijk is er behoefte aan een nog stevigere basis.

Partijen constateren dat er meer rust is ontstaan ten opzichte van het begin van de vorige bestuursperiode. Vrijwel iedereen spreekt bovendien de wens uit om te werken vanuit openheid en samenwerking. Er is daarmee een gedeeld besef dat het constructief moet én kan.

Tegelijkertijd blijven onder de oppervlakte soms spanningen voelbaar. Goede verhoudingen tussen partijen zijn niet overal vanzelfsprekend en eerdere conflicten werken in sommige gevallen nog door in het heden. Dat vertaalt zich niet altijd in expliciete blokkades, maar wel in terughoudendheid in de samenwerking.

Daarnaast wordt de rolverdeling tussen raad, college en organisatie nog niet overal scherp gehanteerd. In de praktijk lopen verantwoordelijkheden geregeld door elkaar. Soms leidt dat tot een neiging tot micromanagement vanuit de raad, terwijl op andere momenten juist verantwoordelijkheden worden doorgeschoven. Dit maakt het lastig om effectief en consistent te besturen. Het verder ontwikkelen van het BOB-model als model voor besluitvorming kan hierbij helpend zijn.

Wat in vrijwel alle gesprekken terugkomt, is het belang van vertrouwen en omgangsvormen. Er is behoefte aan een open en respectvolle manier van samenwerken, waarin partijen elkaar kunnen aanspreken zonder dat dit direct escaleert. De wens om meer met elkaar in gesprek te blijven, ook buiten de formele setting, wordt breed gedeeld.

Tegelijkertijd wordt duidelijk dat bestuurscultuur niet alleen een opgave is voor de raad en het college, maar voor het gehele bestuurlijke systeem. Dat betekent dat ook de ambtelijke organisatie en de wijze waarop wordt samengewerkt met inwoners en maatschappelijke partners onderdeel zijn van deze ontwikkeling. Thema's als participatie en de omgang met signalen uit de samenleving (bijvoorbeeld in het kader van ombudspolitiek) vragen om een gezamenlijke verantwoordelijkheid van bestuur, organisatie en raad.

Dit geldt ook voor de interne samenwerking binnen de bestuurlijke driehoek. Een goede afstemming en een gedeeld normbesef tussen burgemeester, gemeentesecretaris en griffier zijn essentieel om richting te geven aan het samenspel tussen raad, college en organisatie.

De rode draad is dat partijen toewerken naar een meer volwassen bestuurscultuur. Een cultuur waarin rollen helder zijn, verschillen er mogen zijn zonder dat ze verharding veroorzaken, en waarin alle betrokkenen — van bestuur tot organisatie en samenleving — gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor het functioneren van het gemeentebestuur. Juist op dit punt ligt de doorslag voor het slagen van de komende bestuursperiode.

Aanbevelingen:

Op basis van de gesprekken adviseren wij om:

- ▶ Te investeren in onderling vertrouwen en open samenwerking;
- ▶ Duidelijke afspraken te maken over rolvastheid tussen raad, college en organisatie;
- ▶ Bestuurscultuur te benaderen als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van bestuur, organisatie en samenleving.

7

Conclusie en advies

De verkenning laat een helder en richtinggevend beeld zien. Er is voldoende basis voor een breed gedragen bestuursvorm, waarbij het versterken en onderhouden van deze basis blijvende aandacht vraagt. Het succes van de komende bestuursperiode hangt in belangrijke mate af van de wijze waarop partijen erin slagen om samen te werken, duidelijke afspraken te maken en te handelen vanuit een heldere rolverdeling. De aanbevelingen uit de voorgaande hoofdstukken vormen gezamenlijk de basis voor het vervolgproces en worden hieronder uiteengezet.

Advies over inhoud

Gelet op de uitkomsten van de verkenning ligt het voor de hand om het vervolgproces te richten op het vormen van een breed gedragen raadsprogramma.

Wij adviseren om te kiezen voor een raadsprogramma op hoofdlijnen, waarin de belangrijkste opgaven en prioriteiten voor de komende bestuursperiode worden vastgelegd. Dit programma moet voldoende concreet zijn om richting te geven aan het bestuur, maar tegelijkertijd ruimte laten voor het college om de uitvoering vorm te geven.

Bij het opstellen van dit programma is het van belang dat ambities nadrukkelijk worden verbonden aan de uitvoerbaarheid en de context waarin de gemeente opereert. Dit betekent dat het programma niet alleen richting geeft aan wat de gemeente wil bereiken, maar ook aan wat realistisch en haalbaar is.

In dat kader adviseren wij om in het programma expliciet aandacht te besteden aan:

- * De regionale positionering van Valkenswaard, in het bijzonder de samenwerking binnen de Brainportregio en andere samenwerkingsverbanden, waarbij bewuste keuzes worden gemaakt over de rol van de gemeente;
- * De financiële kaders en (on)mogelijkheden, waarbij rekening wordt gehouden met de verwachte financiële druk en de noodzaak tot prioritering;
- * De uitvoeringskracht van de organisatie, zodat ambities in balans zijn met de beschikbare capaciteit en deskundigheid.

Door deze aspecten expliciet onderdeel te maken van het programma, wordt voorkomen dat ambities los komen te staan van de realiteit en wordt de uitvoerbaarheid van het programma versterkt.

Van belang is dat partijen die deelnemen aan het vervolgproces zich expliciet committeren aan een aantal inhoudelijke uitgangspunten, waaronder het werken vanuit een raadsbreed perspectief, het respecteren van wettelijke kaders en het maken van duidelijke keuzes binnen de beschikbare financiële en organisatorische ruimte.

Advies over proces

Voor de vervolgfase is het van belang om tempo te houden, zonder dat dit ten koste gaat van de zorgvuldigheid. De komende periode is bestuurlijk relevant, onder andere vanwege regionale afstemming en de voorbereiding van de begroting. Tegelijkertijd vraagt de complexiteit van de opgave om een doordacht en gedragen proces. Dit maakt dat wij adviseren om 1 juni als streefdatum aan te houden. Daarnaast adviseren wij om het proces zo in te richten dat de ontwikkeling van inhoud en samenwerking in samenhang plaatsvindt. Dit betekent dat het opstellen van het raadsprogramma en de vorming van het college niet los van elkaar opeenvolgend worden georganiseerd, maar parallel worden opgepakt.

Uit de verkenning blijkt dat een college van vier wethouders op breed draagvlak kan rekenen. Daarbij wordt een hybride model, waarin zowel recht wordt gedaan aan de verkiezingsuitslag als aan de wens tot brede betrokkenheid, als meest kansrijk gezien. In dit model leveren in ieder geval de twee grootste partijen een bijdrage aan het college, terwijl aanvullende posities worden ingevuld via een transparante en zorgvuldige procedure met betrokkenheid van de gehele raad.

Het is van belang dat de procedure voor de voordracht en benoeming van wethouders duidelijk, transparant en zorgvuldig wordt ingericht. Dit draagt bij aan het vertrouwen in het proces en aan de kwaliteit en legitimiteit van het uiteindelijke college.

Daarnaast adviseren wij om in een vroeg stadium te investeren in de onderlinge samenwerking. Dit kan door het organiseren van gezamenlijke werksessies waarin niet alleen inhoudelijke prioriteiten worden verkend, maar ook wordt gewerkt aan onderling vertrouwen en een gedeeld beeld van de opgaven. Informelere momenten buiten de raadszaal kunnen daarbij helpen om bestaande patronen te doorbreken en de samenwerking te versterken.

Het is tevens aan te bevelen om aan de voorkant duidelijke afspraken te maken over de manier van samenwerken gedurende de bestuursperiode. Dit betreft onder meer rolvastheid, onderlinge omgang en het creëren van ruimte om elkaar aan te spreken op gedrag en verantwoordelijkheid.

Tot slot zien wij enkele risico's die aandacht vragen in het vervolgproces. Met name het risico dat inhoudelijke verschillen verharderen wanneer deze niet tijdig worden geadresseerd, en het risico dat onduidelijkheid over rollen en verwachtingen leidt tot herhaling van eerdere fricties. Een zorgvuldig ingericht proces, waarin inhoud en samenwerking in samenhang worden ontwikkeld, is daarmee essentieel voor een stabiele en succesvolle bestuursperiode.

Afsluiting

Wij kijken terug op een waardevolle en zorgvuldig verlopen verkenningsfase. De opdracht bood de mogelijkheid om in korte tijd een goed beeld te krijgen van de politieke verhoudingen, de inhoudelijke opgaven en de kansen voor samenwerking in Valkenswaard.

De gesprekken met de fracties, het college en de ambtelijke top hebben wij als open, constructief en betrokken ervaren. Wij spreken onze waardering uit voor de wijze waarop alle gesprekspartners hebben bijgedragen aan deze verkenning. In het bijzonder danken wij de griffie voor de professionele en prettige ondersteuning gedurende het proces.

Wij danken de gemeenteraad voor het in ons gestelde vertrouwen en wensen de raad en het college veel succes bij het vervolg van de formatie en de verdere invulling van de bestuursperiode.

